

Edebî Eser-Folklor İlişkisi Bağlamında *Türk Destanı* ve Altay *Yaratılış* Miti Üzerine Bir Değerlendirme

*An Evaluation on the Turkish Epic and the Altai Creation Myth in the Context of the
Literary Work-Folklore Relationship*

Abduselam ARVAS*, Ahmet Serdar ARSLAN**

Öz

Türk kültür ve edebiyatında birden çok yaratılış miti var ancak hacim olarak en uzununu Altay *Yaratılış* mitidir. Bu mit, 19. yüzyılda önce Wilhelm Radloff, sonra Vasili İ. Verbitskiy gibi Rus şarkiyatçıları tarafından derlenmiştir. Bu metin için destan, efsane, hikâye gibi terimler kullanılmıştır ancak onu mit olarak değerlendirmek daha doğrudur. Mit, Altaylar arasında sözlü gelenek ürünü olarak çok daha eski zamanlarda anlatılmıştır. Buna karşın malzeme olarak şimdilik derlenip kaydedilmiş bu iki varyant elde bulunmaktadır. *Yaratılış* mitinin Altaylar arasında tespit edilmiş olması iki açıdan önemlidir. İlki, Altaylar kendilerini Türk olarak kabul etmektedir. İkincisi, bütün Türk halkları kökenlerini Altay’a dayandırmaktadır. Bu mit hakkında hem yurt içinde hem yurt dışında birçok bilimsel araştırma yapılmıştır. Bunun yanı sıra *Yaratılış* miti edebî eserlere de ilham olmuştur. Örneğin Mustafa Necati Sepetçioğlu, “Yaratılış ve Türeyiş/Türk Destanı” isimli bir roman kaleme almıştır. Bu romanda *Türeyiş*, *Bozkurt*, *Ergenekon*, *Göç*, *Şu* gibi destan parçalarından yararlanılmıştır. Ancak romanın hareket noktası *Yaratılış* miti olmuştur. Bu husus, romanın yaratılışla başlamasında ve hacimli bir kısmın yaratılışa ayrılmasında kendini göstermektedir. Romanın kurgusu folklor ve edebiyat münasebetiyle ilgilidir ve bu ilgi sadece Türk edebiyatında değil, aynı zamanda dünya edebiyatında da mevcuttur. Bu manada *Kalevala*, *Şehnâme*, *Ramayana-Mahabharata*, *Nibelungen*, *Chansen de Roland* gibi yapay destan olarak adlandırılan metinler bu ilişkinin örneklerini teşkil etmektedir. Mustafa Necati Sepetçioğlu da esas itibarıyla bu metinleri örnek almış ve tek bir Türk destanı meydana getirmek istemiştir. Romanın “Yaratılış ve Türeyiş” adının altına “Türk Destanı” ibaresini yazması bu arzunun bir göstergesidir. Daha önce bu romana ilişkin birkaç makale yazılmıştır. Ancak zikredilen roman folklor ve edebiyat ilişkisi açısından incelenmemiştir. Bu kapsamda araştırmamızda Mustafa Necati Sepetçioğlu tarafından yazılan “Yaratılış ve Türeyiş/Türk Destanı” adlı

* Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi, e-posta: arvasnarin@gmail.com, ORCID: 0000-0002-7553-183X

** Dr. Araş. Gör., Çankırı Karatekin Üniversitesi, e-posta: a.serdararslan@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3395-1892

romana yansıyan Altay *Yaratılış* miti unsurları irdelenecektir. Romandaki bu unsurlar içerisinde ise yalnızca su, Tanrı-Erlik, Ak ene, insanoğlu, ağaç-yasak meyve ele alınacak ve bunlar folklor ve edebiyat ilişkisi temelinde tahlil edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Folklor, Edebiyat, Destan, Mit, Köken.

Abstract

There are many creation myths in Turkic culture and literature, but the longest of in size is the Altay *Creation* myth. This myth was compiled by Russian orientalists such as Wilhelm Radloff and Vasili I. Verbitsky in the 19th century. Terms such as epic, legend, and story have been used for this text, but it would be more accurate to consider it as a myth. Myth was told in much earlier times among the Altai people as a product of oral tradition. However, compiled and saved these two variants are currently available as materials. Recording of the *Creation* myth among the Altai people is important from two perspectives. The first of these is that the Altai people consider themselves as Turks. The other is that all Turkic peoples trace their roots back to Altay. Many scientific studies have been conducted both at home and abroad on this myth. In addition, the *Creation* myth has also inspired literary works. For example, Mustafa Necati Sepetçioğlu wrote a novel called “Creation and Descent/Turkish Epic”. The epic pieces such as *Türeyiş*, *Bozkurt*, *Ergenekon*, *Gök*, *Şu* were used in this novel. However, the starting point of the novel was the *Creation* myth. This issue is evident in the fact that the novel begins with creation and a large section is devoted to creation. The fiction of the novel is related to the relationship between folklore and literature and this interest is present not only in Turkish literature but also in world literature. In this sense, texts called artificial epics such as *Kalevala*, *Shahnameh*, *Ramayana-Mahabharata*, *Nibelungen*, *Chansen de Roland* constitute examples of this relationship. Mustafa Necati Sepetçioğlu essentially has took these texts as examples and wanted to create a single Turkish epic. The fact that he wrote the phrase “Turkish Epic” under the title “Creation and Descent” in the novel is an indication of this desire. A few articles have previously been written about this novel. However, the novel has not been examined in terms of the relationship between folklore and literature. In this context, the elements of the Altai *Creation* myth reflected in the novel “Creation and Descent/Turkish Epic” written by Mustafa Necati Sepetçioğlu will be examined in our research. Among these elements in the novel only *water*, *God-Erlik*, *Ak ene*, *human*, *tree-forbidden fruit* will be discussed, and these will be analyzed based on the relationship between folklore and literature.

Keywords: Folklore, Literature, Epic, Myth, Origin.

Giriş

Bilim insanları, folklor ve edebiyat arasındaki münasebet hakkında uzun süredir araştırma yapmaktadır. Bu araştırmalar neticesinde genel olarak sözlü geleneğin yazılı gelenekten daha eski olduğu ve onun için de folklorik ürünlerin edebî eserlere kaynaklık ettiği kanaati yaygınlık kazanmıştır. Nitekim folklorun edebiyata tesiri özellikle Fransa'daki milliyetçilik akımı neticesinde 19. yüzyıldan itibaren her ülkede dikkat çekmeye başlamıştır. Ulus devletlerin kuruluşundan hemen önce, 18. yüzyılda nasyonalizm fikriyle beraber folklorla yöneliş öncelikle Avrupa'da başlamış ve sözlü kültürden istifade etmek suretiyle edebî eserler ortaya konulmuştur. Örneğin 18. yüzyılda James Macpherson'la birlikte İngiltere'de *Ossiancılık* akımı başlamıştır. Bu akımı İskoçya'dan T. Percy, İsviçre'den J. Bodmer gibi isimler takip etmiştir. Folklorun ulusların inşasındaki rolünü fark eden F. Klopstock, J. Herder, W. Grimm gibi 18. yüzyıl Alman aydınları da benzeri eserlere imza atmıştır (Başgöz, 2002: 5-9; Çobanoğlu, 2019: 104-106). Osmanlı Devleti'nin son döneminde Şinasi, Namık Kemal, Ziya Paşa, Vefik Paşa gibi isimler (Oğuz, 2015: 16-21) halk kültürüne dikkati çekmiştir. Gene, Ziya Gökalp'ın halk masallarını nazma çektiği, Yusuf Ziya Demircioğlu ile Hamit Zübeyir Koşay'ın masal ve efsaneleri edebî formlarda (Boratav, 1982: 58) yeniden inşa ettiği dile getirilmiştir. Türk dünyasında ise özellikle Cengiz Aytmatov'un, edebî eserlerini kaleme alırken büyük ölçüde folklor mahsullerinden yararlandığı bilinmektedir.¹

Edebiyatın, folklor mahsulleri üzerine inşa edilmesi bu iki bilim arasındaki alakanın sadece bir boyutunu teşkil etmektedir. Bunlar arasındaki bağlantı bazı araştırmalarda bilimsel açıdan da açıklanmıştır. Mesela folklorun edebiyatla irtibatını doğrudan değerlendiren Rusların ünlü folklor teorisyeni Vladimir Propp'un "Folklor edebiyatın dölyatağıdır; edebiyat folklordan doğmuştur" (1998: 26) tespiti bu anlamda dikkat çekicidir. Söz konusu görüşe katılan veya benzeri düşünceler dile getiren başka araştırmacıların da olduğunu belirtmek gerekir. Nitekim meşhur folklorcularımızdan Pertev Naili Boratav (2000: 28) "... birçok hallerde folklorik mahsullerin adı sanı belli sanatkarlar tarafından alınıp işlendiği vakidir" demek suretiyle bu düşüncelyi teyit etmektedir.

Folklor ile edebiyat arasındaki ilişki kuramsal olarak psikoanalitik çözümleme², metinlerarasılık³, ikili karşıtlık⁴, motif incelemesi gibi bakış açılarından karşılaştırmalı biçimde incelenebilmektedir. Zikredilen yöntemlerin yanı sıra folklor-edebiyat ilişkisini *köken* ve *tesir* bakımından da ele almak mümkündür. Nitekim V. Propp çağdaş edebiyatın kökenini folklorla dayandırmıştır. Bununla birlikte aynı bilim adamı pek çok edebî eserin halk arasında yayılıp folklorik ürüne dönüştüğünü de dile getirmiştir. Onun belirttiğine göre Mark Twain'in "Prens ve Yoksul"u masala, Mihail Lermantov'un

¹ Bu konuda pek çok araştırma bulunmakla birlikte folklor ve edebiyat ilişkisini doğrudan ele alan birkaç çalışma için bkz. (Bayraktar, 2002; Beşik, 2011; Arvas ve Arslan, 2018; Vardı, 2022).

² M. Necati Sepetçioğlu'nun tüm eserlerini arketipsel eleştiri yöntemiyle tahlil edip, onlardaki mitolojik unsurların arketiplerinden söz eden bir çalışma için bkz. (Cömert, 2024).

³ M. Necati Sepetçioğlu'na ait *Yaratılış ve Türeyiş Destanı* adlı romanın metinlerarası ilişkiler açısından incelenmesine dair bir araştırma için bkz. (Köktürk, 2007).

⁴ Bu konuda, Claude Levi-Strauss'un mitte "ikili karşıtlık" görüşü açısından yapılmış bir değerlendirme için bkz. (Dundes, 2006).

“Yelkenli”si şarkıya dönüşmüştür (Propp, 1998: 18). Türk edebiyatında ise Sabahattin Ali’nin “Hapishane Şarkısı 3” (Boratav 1982: 444) adlı şiiri⁵ sonradan bestelenerek Cavit Karabey, Ahmet Kaya, Hülya Süer, Güler Duman, Edip Akbayram, Emrah gibi birçok sanatçı tarafından bazı kelimeleri değiştirilip türkü olarak söylenmiştir.⁶ P. N. Boratav, bu duruma dikkat çekmek suretiyle “... Çok defa maruf sanatkarların eserlerinin folklor eseri hâline geçtiğini bil[iyoruz]” (Boratav, 2000: 28) düşüncelerini ifade etmiştir.⁷

Ziya Gökalp, M. Emin Yurdakul, Ömer Seyfettin gibi isimlerden etkilenen Mustafa Necati Sepetçioğlu da folklordan yararlanarak edebî eserler ortaya koymuştur. Örneğin “Türk Destanları”, “Dede Korkut” gibi eserlerde Türk edebiyatındaki başat eserlerin üslûbunu denemiştir. Birçok eseri çeşitli açılardan incelenirken, “Yaratılış ve Türeyiş/Türk Destanı”⁸ da metinlerarasılık (Köktürk, 2007: 267-288) ve folklorun sahtesi anlamında kullanılan *fakelore* (Toprak, 2019: 21-32) bakımlarından incelenmiştir.⁹ Bu makalede ise folklor ile edebiyat münasebeti, başka deyişle edebî bir eserdeki mitolojik unsurlar mezkûr yazarın kaleme aldığı “Yaratılış ve Türeyiş/Türk Destanı” (1972 baskısı) temelinde ele alınacaktır. M. Necati Sepetçioğlu, Altayların *Yaratılış* mitinin çeşitli varyantlarını ve *Türeyiş, Bozkurt, Göç, Oğuz Kağan, Şu, Ergenekon* (Sepetçioğlu, 1972: 8) gibi Türk edebiyatında bilindik destan parçalarını yeni bir kurguyla mezkûr romanda ustaca kullanmıştır. O, bu romanla Finlerin *Kalevalası*, Farsların *Şehnâme*si gibi tek bir Türk destanı ortaya koymak istemiştir (Sepetçioğlu, 1972: 10). Bilindiği üzere bir tıp öğrencisi olan Elias Lönnrot, yapay destanlardan *Kalevala*’yı Finlandiya’nın çeşitli bölgelerinde derlediği şiir parçalarını yeni bir kurguyla birleştirmek suretiyle meydana getirmiştir (Çobanoğlu, 2019: 128-129). *Şehnâme, Ramayana-Mahabharata, Nibelungen, Chansen de Roland* gibi dünya edebiyatındaki diğer yapay destanların da benzer bir teknikle yazıldığı bilinmektedir. Mezkûr romanın “Yaratılış ve Türeyiş” başlığının alt kısmına yazılan “Türk Destanı” ibaresi de aynı düşüncenin bir tezahürüdür. Bunun haricinde yazar, çeşitli membalarda kaydedilen folklorik ürünleri de kullanarak yeni bir edebî eser oluşturmuştur. Buna karşın araştırmamızda söz konusu folklorik ürünlerden sadece *Yaratılış* mitiyle ilgili kısımlar incelenip tahlil edilmiş, eserdeki başlıca motifleri oluşturan bazı mitolojik unsurlar tespit edilmiş ve bu motiflerin üzerine inşa edildiği metinlerarası boşluğa örnek verilmiştir. Bu kapsamda, evvela M. N. Sepetçioğlu’nun hayatı ve eserleri hakkında kısaca bilgi vermek faydalı olacaktır.

⁵ 26 Şubat 1933 yılında Konya Hapishanesi’nde yazılan bu şiir daha çok “Geçmiyor Günler, Geçmiyor” adıyla biliniyor.

⁶ Bu sanatçılar arasından Cavit Karabey’in türküyü seslendirirken anonim bir uzun havadan şiire bir dörtlük eklediği görülmektedir (URL-1).

⁷ Charles Briggs’e atıfta bulunarak türsel metinlerarasılığın boşluklar oluşturduğunu söyleyen R. Bauman (2008: 118) bu boşlukların belirli ilişki ve etkilerinin olduğunu tespit etmiştir.

⁸ Makalemizin başlığında romanın adı kısaltma yoluna gidilmiş ve sadece “Türk Destanı” kısmı kullanılmıştır.

⁹ Kendi söyleminden hareketle yazarın, romanını bir bakıma metinlerarasılık bakış açısı üzerine inşa ettiği söylenebilir. Folklor ve metinlerarasılık konusunda detaylı bir araştırma için bkz. (Aktulum, 2013: 55-65).

1. Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun Hayatı ve Eserleri

Popüler tarihî roman yazarı olan Mustafa Necati Sepetçioğlu 1932 yılında Tokat'ın Zile ilçesinde doğmuş, ilk ve ortaokulu burada okumuştur. Abdurrahman Bey ile Cemile Hanım'ın oğlu olan Hacı Necati, şair ve hâfız dedesinden ötürü adını Mustafa Necati olarak değiştirmiştir. Sivas, Bursa, Tokat liselerinden sonra kaydolduğu İstanbul Haydarpaşa Lisesi'ni 1951 yılında bitirmiş ve 1957 yılında ise İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden mezun olmuştur. İstanbul Eminönü Belediyesi, Ankara'da Kızılay Genel Müdürlüğü ve İstanbul'da Sosyal Sigortalar Kurumu'ndaki kısa süreli memuriyetlerden sonra 1968-1974 seneleri arasında İstanbul Millî Eğitim Basımevi müdürlüğü görevini deruhte etmiştir. O dönem siyasî iktidarın değişmesi üzerine görevinden alınmış ve emekli oluncaya kadar İstanbul Millî Eğitim müdür yardımcılığı ile Davutpaşa Ortaokulu'nda kütüphane memurluğu yapmıştır (Argunşah, 2019: 495). Mart 1976'da emekliliğe ayrılan M. Necati Sepetçioğlu, 8 Temmuz 2006'da vefat etmiştir (Alan, 2019).

M. N. Sepetçioğlu'nun ilk hikâyeleri Sivas'ta çıkan "Hakikat" gazetesinde yayınlanmış, daha sonra "Milliyet", "Büyük Doğu", "Türk Sanatı", "İstanbul", "Türk Düşüncesi", "Türk Yurdu", "Gurbet" gibi dergilerde hikâyeleri yer almıştır (Argunşah, 2019: 496; Alan 2019). 1964 yılında "Çağlayanlı Vadi" adlı romanı "Vatan" gazetesinde tefrika edilerek yayınlanmıştır. Bu romanda Selçuklu Sultanı Alparslan komutasında 1071 yılında kazanılan Malazgirt zaferinden İstanbul'un fethine kadarki Türk tarihi konu edilmiştir. Yazarın "Trampacılar" adlı oyunu 1968 Mart'ında İstanbul Şehir Tiyatrosu'nda sahnelenmiştir. Onun oyunlarından "Büyük Otmarlar" adlı eseri büyük başarı elde etmiştir. Nitekim bu oyun önce İstanbul Üniversitesi Talebe Birliği Gençlik Tiyatrosu tarafından sahneye konulmuş, ardından Avrupa Üniversitelerarası Tiyatro Festivali'nde en iyi oyun seçilmiştir. 1980 yılında "Gece Vaktinde Gün Dönümü" ve "Karanlıkta Mum Işığı" adlı kitaplarıyla "Türkiye Milli Kültür Vakfı Kültür Armağanı" kazanmıştır (URL-2).

M. N. Sepetçioğlu'na 1994'te "İLESAM Üstün Hizmet Beratı" tevdi edilmiş ve 1998 yılında "Atatürk Dil-Tarih Kurumu Şeref Üyeliği"ne seçilmiştir. Neticede o, 1956 yılında başladığı yazarlık faaliyetini vefat edinceye kadar devam ettirmiş, Türk edebiyatına hikâyeler, romanlar, oyunlar kazandırmış bir yazar olarak tarihe geçmiştir. Bu kapsamda kronolojik olarak ortaya koyduğu farklı türdeki bazı eserlerini burada zikretmek faydalı olacaktır. Hikâyeler: Abdürrezzak Efendi, Menekşeler Ölmemeli, Bir Büyülü Dünya ki; Romanlar: Kilit, Anahtar, Kapı, Türk Destanı/Yaratılış ve Türeyiş, Konak, Çatı, Karanlıkta Mum Işığı, Gece vaktinde Gündönümü-İstanbul'un Fethi, ... Ve Çanakkale I/Geldiler, ... Ve Çanakkale II/Gördüler, ...Ve Çanakkale III/Döndüler, Dedem Korkut'un Kitabı; Oyunlar: Büyük Otmarlar, Trampacılar, Çardaklı Bakıcı (Argunşah, 2019: 496).

Bu kadar velut bir yazarın hayatı ve eserleri hakkında pek çok çalışma yapılmıştır. Bu bağlamda 2007 yılında *Erdem Dergisi*nin 49. sayısı *Özel Sayı* olarak ona armağan edilmiştir. Söz konusu derginin özel sayısında yayınlanan birkaç makaleyi zikretmek yararlı olacaktır. Örneğin mezkûr sayıda, Abdullah Şengül (2007: 57-65) Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun romanlarında kullandığı sembollerini anlatım unsuru açısından değerlendirdiği bir makale kaleme almıştır. S. Dilek Yalçın Çelik (2007: 35-

47) de M. Necati Sepetçioğlu'nun tarihî roman gerçekliğine yeni bir boyut kazandırdığını belirtmiş ve onun Türk edebiyatında tarihî roman yazma geleneğindeki yerini tespit etmiştir. Zeki Taştan (2007: 297-312) ise bu sayıda M. N. Sepetçioğlu'nun *Meragah Abdülkadir* adlı yayımlanmamış oyununu çeşitli açılardan tahlil ettiği bir makale yazmıştır.

Bu özel sayı haricinde başka dergilerde de yazarın eserleri inceleme konusu yapılmıştır. Mesela Bünyamin Tetik (2017: 67-88) M. Necati Sepetçioğlu'nun *Çatı* romanını roman teorisi bakımından incelemiştir. Abdulhamit Toprak (2019: 21-32) da onun *Yaratılış ve Türeyiş* adlı eserini *fakelore* açısından değerlendirdiği bir makale kaleme almıştır. Kürşad Kara ve Turgay Kabak (2019: 900-913) ise ortak olarak kaleme aldıkları bir makalede onun “Sabır Ağacı” roman serisinde *ağaç* unsurunu kült ve sembol açısından değerlendirmiştir. Ayrıca 1993 yılında Etem Çalık tarafından Atatürk Üniversitesi'nde, 2000 yılında ise Nesrin Zengin tarafından Gazi Üniversitesi'nde Mustafa Necati Sepetçioğlu hakkında birer tez hazırlanmıştır.

2. Yaratılış ve Türeyiş/Türk Destanı Romanına Yansıyan Altay Yaratılış Miti

Bu incelemeye konu olan roman Altayların *Yaratılış* miti, Oğuzların *Oğuz Kağan* destanı, Göktürklerin *Ergenekon* ve *Bozkurt*, Uygurların *Türeyiş* ve *Göç*, Sakaların *Şu* gibi destan parçalarından yararlanarak oluşturulmuş bir eserdir. Romanda “hoştu, bomboştu; mutlanmış, umutlanmış” (Sepetçioğlu, 1972: 30, 31) gibi kafiyeli kelimeler, “yer, yer değilken su, su idi” (Sepetçioğlu, 1972: 17, 21) gibi tekrarlar sözlü gelenek unsurları olarak sıkça kullanılmaktadır. Bu da müellifin roman yazdığı hâlde özelde destan dilini, genelde folklor mahsullerini esere uyguladığını göstermektedir. Ayrıca, Yahya Kemal'in “bir neşeli hengâmede çepeçevre yamaçlardan” (Sepetçioğlu, 1972: 32), Cenap Şehabettin'in “bir yirmi sekiz yaş güneşinden de” (Sepetçioğlu, 1972: 36), Şeyh Galip'in “sen öyle bir ışıksın ki, bir şulesin ki öyle, gökyüzü fanus olsa içine sığmazsın” (Sepetçioğlu, 1972: 40) gibi pek çok şairin dizeleri romana eklenmiştir. Yazar, bizzat bilinçli bir çaba ile “Dün ve bugün kaynaşmasını temin edebilmek” (Sepetçioğlu, 1972: 10) kaygısını gütmüştür. Burada yazarın, edebiyat ile folkloru birleştirme çabasının örnekleri karşımıza çıkmaktadır. Romanı teşkil eden *Göç*, *Türeyiş*, *Şu* vs. gibi diğer sözlü anlatılar bir tarafa bırakılırsa eserin yaklaşık üçte birinin *Yaratılış* mitine ait çeşitli varyantlar üzerine inşa edildiği ve ondaki pek çok unsurun “Yaratılış ve Türeyiş/Türk Destanı”nda işlendiği görülmektedir. Bununla birlikte, çalışmamızda romana yansıyan “su”, “Tanrı ve Erlik”, “Ak ene”, “insanoğlu”, “ağaç ve yasak meyve” gibi birkaç unsur üzerine tahlil yapılacaktır.

2.1. Su

Anasır-ı erbânın (dört unsur) önemli unsurlarından biri olan *su* her kültürde önem atfedilen kokusuz ve tatsız bir kimyasal bileşiktir. Dünyada bol miktarda bulunan ve bütün canlılar için vazgeçilmez bir madde olan *su* var oluşun da temelinde yer almaktadır. Susuz bir hayat düşünülemeyeceği için bu kimyasal bileşik bütün medeniyetlerin folklorik eserlerinde sıkça kullanılmıştır. Kutsallık atfedilen bu madde özellikle yaratılış mitlerinde yaratıcı bir unsur olarak dikkati çekmektedir. Su, Türk edebiyatının farklı türlerinde çeşitli biçimlerde kendisine yer edinmiştir. Örneğin bu hayatî bileşik Oğuz Kağan destanında göl ortasında Oğuz Kağan'a bahsedilen eşi üzerinden aktarılmaktadır. Dede Korkut'ta “Aişe, Fatma'nın nikâhı su” ifadesiyle onun kutsallığı dile

getirilmektedir. *Altay Yaratılış* mitinde ise canlılar yaratılmadan evvel sonsuz bir suyun varlığından bahsedilmektedir. M. N. Sepetçioğlu, romanın girişini uçsuz bucaksız su ile başlatmaktadır. Ancak *Yaratılış* mitinde *su* birkaç dize ile verilirken romanda uzun uzun anlatılmaktadır. Öyle anlaşıyor ki yazar, *Yaratılış* mitini çok iyi anlamış ve suyun gücüne kendi düşünce dünyasında yeni anlamlar yüklemiştir. Böylece mitteki kısa dizelerden hareket ederek *su*yun önemine dikkat çekmiştir. *Yaratılış* mitinde su ile ilgili şu satırlar vardır:

Evvelce ancak su vardı; yer, gök, ay ve güneş yoktu. Tanrı (Kuday) ile ‘kişi’ vardı. Bunlar kara kaz şekline girip su üzerinde uçuyorlardı. Tanrı hiçbir şey düşünmüyordu. ‘Kişi’ rüzgâr çıkarıp suyu dalgalandırdı ve Tanrı’nın yüzüne su serpti. Bu ‘Kişi’, kendisinin Tanrı’dan büyük olduğunu sandı ve suyun içine dalıverdi. Su içinde boğulacak oldu... (İnan, 2000: 14; Sakaoğlu ve Duymaz, 2003: 168; Seyidoğlu, 2011: 39).

Mustafa Necati Sepetçioğlu mitteki bu satırları sadece genişletmemiş aynı zamanda edebî bir forma dönüştürerek romanda su unsurunu daha önemli hâle getirmiştir. Romandaki ilgili kısımdan bir kesit şu şekildedir:

Yer, yer değilken su, su idi; başka bir şey yoktu. Bir uçsuz bucaksız su; bir dolu su dört bir yanı doldurmuştu. Bir su ki yılan içse ölümsüzleşir, bir su ki ölü çayan içse dirilir; zerre zerre ışık, zerre zerre hayat kımıldar... bir büyük sessizlik içinde ulu, bilinmezlikle buğulu ve kaynaşmalar, ürpermelerle dolu bir su... ve lakin, bir hayasız su aynı zamanda; hiçbir işe yaramaz, dipsiz; cümle güzellikten nasipsiz, bir ürpertici su... yalnız; yapılmaz bir su! (Sepetçioğlu, 1972: 17).

Bu satırlara dikkatle bakıldığında yazarın, *su*yun iyi ve kötü taraflarını edebî bir dille yazdığı görülecektir. Esas itibarıyla yazar, romanın önemli bir kısmında sürekli *su*yu işlemektedir. *Su*yun bütün ilahi dinlerde kullanılan önemli bir unsur olmasının sebebi insanın yaratılışında kullanılan başlıca *anasır-ı erbâdan* biri olmasıdır. Türk edebiyatında başta Dede Korkut olmak üzere pek çok destan ve efsanede *su* hayat verici özelliğiyle dikkati çekmektedir.

2.2. Kuday (Tengri/Tanrı) ve Kişi (Erlık)

Dünyadaki tüm medeniyetlerde bir “yaratıcı” mefhumu vardır. Bu yaratıcı, farklı toplumlarda kimi zaman *monoteist* kimi zaman *politeist* kimi zaman da *düalist* olarak tahayyül edilmiştir. Monoteizm Tanrı’nın varlığı ve birliği düşüncesine dayanır; bu inançta Tanrı’nın eşi ve benzeri yoktur. Monoteizm daha çok ilahi dinlerdeki “bir” ve “tek” Tanrı anlayışını ifade eder. Yahudilik, Hristiyanlık ve İslamiyet esasında “Tek Tanrı” inancına sahip dinlerdir. Tevhit inancına göre, evreni ve içindeki varlıkları yaratan ve yaşatan Allah’tır. Allah mutlak güç ve kudret sahibidir. O’nun eşi ve benzeri yoktur. O, sonsuz güç ve bilgiyle evrendeki her şeye hükmeden, her şeyi işiten, bilen ve görendir. Sadece O’na ibadet edilir.

Politeizmde ise birden çok Tanrı’nın varlığına inanma söz konudur. Pagan veya putperest olarak da ifade edilen bu düşüncede Tanrıların sayısı birden çoktur. Yani “Tanrısal gerçeklik” özü itibarıyla “bir” değil, birden “çok”tur. Ayrıca Tanrıların farklı görevlerinin bulunduğu politeizm yani “çok tanrıcılık” inancında her Tanrı’nın belirli bir görevi vardır. Doğa güçleri, ölüleri, birtakım hayvanları, ay, güneş, yıldız gibi gök cisimlerini tanrılaştıran bu inancın mensupları Allah’tan başkalarına olağanüstü güçler atfetmelerine karşın Allah’ın yaratıcı ve güçlü olduğunu kabul ederler. Yunan ve Hint dinleri bu anlayış üzerine kurulmuştur. Düalizm ise “Tek Tanrı” inancının

yozlaşmasıyla ortaya çıkan dinlerdir ve kâinatın biri iyi, diğeri kötü olan iki tanrı tarafından yönetildiği inancına dayanır. Maniheizm, Zerdüştilik bu inancın bilinen örneklerini teşkil eder. Bir zamanlar, Mecûsîlik adı altında İran halkı tarafından kabul edilen dinin temeli, bu “çift tanrı” ilkesine dayanıyordu. Biri iyiliğin (Hürmüz), diğeri ise kötülüğün (Ahrimân) temsilcisi olarak kabul edilen iki tanrı sürekli mücadele hâlinindedir (Kalkan, 2006).

Altay yaratılış mitinde düalist bir inanç görünse de tek yaratıcı olarak Kara Han vardır. Erlik (Kişi) kötülükleriyle ve Kara Han’a karşı gelişlerle öne çıksa da son söz Kara Han’ındır. Nitekim Kişi’nin isyankârlıkları neticesinde Tanrı kendine gerçek “Kurbustan”, Kişi’ye ise “Erlik” adını verir (Ögel, 1993: 453). Erlik üstünlük taslayınca suya gömülür, Kудay’dan yardım ister ve Kудay da onu kurtarır. Bu durum mitte şöyle anlatılır:

Kişi’nin ise durmadı hiç hilesi
Bir rüzgâr çıkarmıştı suları kaynatarak
Tanrı’yı kızdırmıştı yüzüne su sıçratarak
Sandı ki Kişi artık Tanrı’dan üstün oldum
Ama nasıl olduysa sulara kaydı birden
Tanrıya yalvarmıştı sularda boğulur iken
Kurtar beni ey Tanrı! Diye bağırır iken (Ögel, 1993: 451).

“Yaratılış ve Türeyiş/Türk Destanı” adlı romanda ise Kara Han (Kудay) daha geniş bir şekilde anlatılıp tasvir edilmiştir. Sepetçioğlu’nun, romanda tevhit anlayışına uygun olarak ondan bahsetmesi de dikkati çekmektedir. Bu, yazarın eserini oluştururken mensup olduğu dine uygun davrandığını göstermektedir. Romanda Kara Han şöyle anlatılmaktadır:

Tanrı Kara Han ile Er Kişi, birbirlerine yoldaş, iki yakın arkadaş olmuşlar. Ve o dostluğun sıcaklığını seziyorlardı. Birden bir şey oldu; Tanrı Kara Han, yanında, az aşağısında uçan Er Kişi’nin gönlünde bir bulanık bulutun toparlanıp kararmağa başladığını hissetti. Tanrı Kara Han böyle düşünürken Er Kişi de bir olmaz düşüncesinin ardında o kaz beynini yoruyordu. ‘Niçin hep alçaktan uçuyorum? O Tanrı’ysa, beni o yarattıysa bu sonu gelmez tahakküm, bu bitmez tükenmez zillet niçin? Ferman Tanrı’nınsa sular benimdir! Böyle düşünen Er Kişi, Tanrı Kara Han’ın içinden geçenleri dahi bilmeden, sezmeden; uyuşmuş bir beynin gururu içinde Tanrı’dan ayrılıp suya doğru çivileme indi. Hızından sular köpürmüş ve birkaç damla su sıçrayıp Tanrı’yı, o lekesiz, saf, tertemiz süt beyazlığı ıslatmıştı. Er Kişi’yi bütün bütüne gururlandırmıştı. Şimdi, kas kas gülüyordu. Bir yandan da: ‘Tanrı!’ diyordu; Tanrı gördün işte, ben senden daha güçlüyüm. Fakat Tanrı, daha Er Kişi düşünürken onun kanatlarından uçma gücünü almıştı. Kanat çırpıp için niyetlendi. Fakat bir kurşun; ağır, hantal, kapkara ve donmuş bir kurşun gibi sulara düştü; Düşünce suyun yüzünde de kalamadı, battı, sonsuz su, onu yuttu. Ve zaman bütün öldürücülüğüyle suyun içinde Er Kişi’ye çullandı. ‘Tanrım’ diye ağzını açmak istedikçe su ağzına doluyordu. Tanrı Kara Han ‘Çık!’ dedi; ‘Yüksel!’... Suya da: ‘Boğma!’ diye buyurdu. Er Kişi, suyun derinliklerinden suyun üstüne doğru yükseldi. Tanrı bir kere daha buyurdu. ‘Sağlam bir kaya olsun!’ sağlam bir kaya... (Sepetçioğlu, 1972: 22-24).

Sepetçioğlu’nun kaleminden süzülen bu satırlar dikkatlice incelendiği zaman Müslüman Türk toplumunun ve yazarın inandığı dinin değerlerini romanına rikkatle yansıttığı anlaşılmaktadır. Bu hassasiyet, “O Tanrı’ysa, beni o yarattıysa” gibi ifadelerin içerisine incelikle işlenmiştir. Gerek satır aralarındaki bu incelik gerekse romanın yapılan onlarca baskısından hareketle yazar ve eserinin Türk toplumu tarafından benimsendiği ileri sürülebilir.

2.3. Ak Ene (Ak Ana)

W. Radloff'un derlediği metinde bulunmayan *Ak Ene*, V. Verbitskiy'nin yazıya geçirdiği varyantta yer almaktadır. Abdulkadir İnan *ınyun* bir yansıtıcı olduğu düşüncesinden hareketle Ak Ene'nin ayna fonksiyonuna sahip olduğunu belirtir ve şunları ifade eder: “Tengri, yarattığı su/ayna ile varlıkları yaratmış olabilir. Türk inançlarında ayna önemlidir. Ve belki de bunlara Ana/Ene/Ayna ilişkisi de bağlıdır” (İnan, 2000: 19). Yaşar Kalafat'a göre ise Ülgen'e yaratma ilhamı veren Ak Ene bir su iyesidir (Kalafat, 1995: 30). Tanrı Ülgen dünyayı nasıl yaratacağını düşünürken ortaya Ak Ene çıkar ve bunu nasıl yapacağını ona söyler. Verbitskiy'nin varyantında bu durum şöyle anlatılıyor:

Bir Ak Ene var idi, yaşardı su içinde,
Ülgen'e şöyle dedi, göründü su yüzünde:
'Yaratmak istiyorsan, sen bir şeyler Ülgen,
Yaratıcı olarak şu kutsal sözü öğren!
De ki hep, 'Yaptım oldu!' başka bir şey söyleme!
Hele yaratır iken 'Yaptım olmadı!' deme!
Ak Ene bunu dedi, sonra kayboluverdi (Ögel, 1993: 433).

M. N. Sepetçioğlu, *Yaratılış* mitinin bu iki varyantından haberdar olup bunları birleştirmiştir. Nitekim o, “Yaratılış ve Türeyiş/Türk Destanı” isimli romanda Ak Ene'yi estetik bir hüviyete büründürerek daha uzun anlatmakta ve tasvir etmektedir. Sepetçioğlu'nun, romanda tasvir ettiği Ak Ene anlatımından bir parça şöyledir:

Ak Ana, dalgaların arasından nazlı bir boyun büküş ve bir göz süzüşle, suyu ve zamanı aydınlatan bir güzellik içinde ortaya çıktı. Sular duruldu. Zaman sustu. Tanrı Kara Han bir güçsüz kişi gibi bakıp şaşmıştı? 'Kimsin' diyebilirdi. O anda Ak Ana ile Tanrı Kara Han arasında sadece bu gülüş ve bu büyüleniş vardı; sonsuzluk ve zaman yoktu. Ak Ana: 'Ben Ak Ana'yım; suların perisi, senin bir kulunum.' Tanrı: 'Tanrıyım Tanrılığına, evet Tanrıyım; ama nerde, Tanrı diyenim nerde; hani bir bilenim, nerde beni bilenim nerde? Kalın mı kalın bir su var altımda, derinliğini düşünmek bile istemem. Nerde kaldı benim Tanrılığım cevap ver! Seni görünce avucumda sakladığım zamanı da kaçırdım. Bir su ve bir de zaman; sonra bir de ben! Hepimizin üstünde: Su'yun, Zaman'ın ve Ben'im üstümde ise bir çember gibi yalnızlık!..' Ak Ana: 'Yarat, yalnızlıktan kurtulmak istiyorsan yarat...' diye fısıldadı (Sepetçioğlu, 1972: 19-21).

Bu alıntıya dikkatle bakıldığında, Sepetçioğlu'nun *Altay Yaratılış* mitinin metafizik boyutlarını estetik bir kurgu içinde yeniden şekillendirdiği görülecektir. Dolayısıyla Ak Ene'nin varlığı burada yalnızca mitolojik bir figür olmakla kalmamış, Tanrı'nın içsel sorgulamasını tetikleyen ontolojik bir eşik hâline gelmiştir. Böylece yaratılış hadisesi, bu anlatımda kozmik bir başlangıcın ötesinde, varoluşun anlamına yönelen bir iletişim süreci olarak sunulmaktadır.

2.4. Ağaç ve Yasak Meyve

Ağaç kültü her toplumda kendini gösterirken, *yasak meyve* hadisesi daha ziyade kitabî dinlerde ve onlardan etkilenen kültürlerde görülmektedir. *Yaratılış* mitinde ise bu iki unsurun bir arada kullanıldığı dikkat çekmektedir. Bu ise eski Türk dini ile semavî dinlerin karşılaşmasından kaynaklı olmalıdır. Nitekim tarihî olaylar göz önünde bulundurulduğu zaman eskiden Türkler arasında *eski Türk dini* ya

da *Şamanizm* varken sonradan İslam'ın Sibiry'a'ya kadar yayıldığı ve daha sonra da Hristiyanlığın burada etkili olduğu görülecektir. Bundan ötürü *Yaratılış* mitinde hem ağaç kültü hem de yasak meyve hadisesi bir arada bulunmaktadır. Mitte ağaç aslında ulusun/halkın ortaya çıkışını anlatmak suretiyle ağaç kültüne atıfta bulunmaktadır. Ağaç, aynı zamanda mitolojide yer ile gök arasında da bağ kuran bir unsurdur. Araştırmacılar bu tür ağaçların kutsallığını ve yerle gök arasında bağlantı kuran bir araç olduğunu belirtmiştir (Ögel, 1993: 88-96). Bunun farkında olan M. N. Sepetçioğlu onun için *Yaratılış* mitindeki ağacı şöyle tavsif eder: “Ağaç, toprağın rahmetini ve göğün merhametini üstten ve alttan alıp yerle gök arasında mert bir yol oluyor ve suyun cömertliğiyle doluyor” (Sepetçioğlu, 1972: 31) ve insana rızık veriyordu. İlk etapta hiçbir estetik görünümü olmayan ağacı Tanrı Kurbustan daha sonra yeşilliklerle süsler. Radloff'un tespit ettiği varyantta ağaç şöyle tarif edilmektedir:

“Dalsız budaksız bir ağaç bitmişti. Bu ağacı Tanrı gördü ve ‘dalları olmayan ağaca bakmak hoş bir şey değil; buna dokuz tane dal bitsin!’ dedi” (İnan, 2000: 15). *Yaratılış* mitinde ağaç aynı zamanda meyve vermektedir. Doğu tarafındaki meyve yasak, batı tarafındaki meyve ise serbesttir ve insanlar, yasak meyveyi yiyince ağacın altına saklanmaktadır. Bu kısım ise semavî dinlerin bir etkisi olarak düşünülebilir. Bundan hareketle yazar, romanda dalsız budaksız ağacın meyve veren bir ağaca dönüştüğünü şu ifadelerle yeniden kurgulamaktadır:

Yukarda, toprağın üstünde bir dalsız ağaç büyüyordu. Ve bir tuhaf ağaçtı. Tanrı Kara Han bu ağacı beğenmedi. Tanrı Kara Han'ın buyruğu üzre bir anda ağaç söylenenlerle doldu. Dokuz dal vardı; bu dokuz dalın üçü doğuya üçü batıya uzanmıştı; ikisi güneye dönmüş, kuzeye bakan kurumuştı: kuzeye bakan dalın, yeşili yoktu, yeşil murattı; kuzey, daha doğusunda muratsız kalmıştı. Ağaç, yeryüzünü şenlendirmişti. Toprak daha çekici olmuş, yeryüzü mutlanmış gökyüzü umutlanmıştı. Ağaç toprağın rahmetini ve göğün merhametini üstten ve alttan alıp yerle gök arasında mert bir yol oluyor ve suyun cömertliğiyle doluyordu. Ağaç çevre yana huzur; toprağa, suyu ve zamana güvenlik salıyordu yalnızlık parçalanıyordu... Tanrı ‘Kuş olsun!’ diye buyurdu. Bu ağacın her bir yaprağınca bir kuş, her bir dalınca ayrı bir kuş olsun! Bu sevinç artsın ve neşe gökten yere insin.’ dedi. Ağacın dalları altında dokuz insan, yaratılmanın ve yeryüzüne gelen ilk insan olmanın şükran ve minnet borcunu tanrıya, tanrısını alkışlamakla duyuruyordu (Sepetçioğlu, 1972: 31-33).

Bu alıntıdaki üst ve alt ifadelerinden yer kürenin yaratılış biçiminin ve böyle bir düzenin ise yeryüzünde *iyi* ve *kötü* olarak belirtilen düalizmin yansıması şeklinde değerlendirilebilir. Nitekim yukarıda su motifinde de yazar suyun iyi ve kötü taraftan söz etmiştir. Bu nedenle ikili karşıtlık üzerine kurduğu ve bunu bilinçli kullandığı, mitolojideki iyi ve kötü olgularını iki uç olarak kurgusuna yansıttığı görülmektedir. Ancak romanın bu kısmında önce kuşların, sonra da kişiğlunun yaratılmasından bahsedilmektedir. Hâlbuki mitin ilgili kısmında sadece insanın ağaç dallarından yaratılması söz konusudur. Böylece Sepetçioğlu, R. Bauman'ın metinlerarasılık boşluk olarak ifade ettiği durumdan yararlanmış ve bu zıtlığı kendi kurgusal söylemine dönüştürmüştür.¹⁰

2.5. Kişioğlu (İnsanoğlu)

Yaratılış mitlerinde *kişi* (insanlar âlemi) genelde *hayvanlardan* (hayvanlar âlemi) önce yaratılan varlık olarak dikkat çekmektedir. Nitekim *Yaratılış* mitinde önce sadece *su* varken, sonra sırasıyla *yer*

¹⁰ Bu konu hakkında daha detaylı bilgi için bkz. (Bauman, 2008: 119).

(cemadat) ve *ağaç* (bitkiler âlemi) meydana gelmiştir. Bundan sonra ise insanoğlu yaratılmıştır. Mitte aktarıldığına göre Tanrı Kurbustan yaratılışta bir eksiklik olduğunu ve bunun ne olabileceğini düşünmektedir. Sonunda bunun farkına varır ve insanı yaratır. *Yaratılış* mitindeki insanın var oluşu kutsal kitaplardan farklı şekilde anlatılmaktadır. Zira semavî dinlerde ilk insan Hz. Adem'dir ve o tüm insanların babasıdır. Oysa *Yaratılış* mitinde insan dokuz ulus yani dokuz insan olarak bir defada yaratılmıştır. Mitte yasak meyve konusuna geçilince arada bir kopukluk olduğu da görülmektedir. Ancak bu durum folklorik unsurlarda görülebilen bir hadisedir. Sepetçioğlu bu durumu da mantıklı bir anlatı çerçevesinde yeniden inşa etmektedir. *Yaratılış* mitinde insanın ortaya çıkışı kısaca şöyle ifade edilmiştir: “Ağaçta dokuz dal bitti. Tanrı yine şöyle dedi: Dokuz dalın kökünden dokuz kişi türesin ve bunlardan dokuz ulus olsun!” (İnan, 2000: 15; Seyidoğlu, 2011: 40). M. N. Sepetçioğlu bu kısa ifadeleri de genişletmiş ve edebî bir forma dönüştürmüştür:

Su, toprak, gece ve yıldızlar, ay ve güneş tamamlandı; ama yine bir şey noksandı. Tanrı düşündü ve noksanı buldu: Noksan insandı. Bunun üzerine Tanrı, bir sevinç çığlığı içinde buyurdu: ‘Dokuz dalın her bir kökünden dokuz insan türesin!’ Bir neşeli hengamede çepeçevre yamaçlardan taşan; taşıkça coşan, dalga dalga dalgalaşan... Ağacın dalları altında dokuz insan, yaratılmanın ve yeryüzüne gelen ilk insan olmanın şükran ve minnet borcunu tanrıya, tanrısını alkışlamakla duyuruyordu; dördü kadın beşi erkekti. Erkeklerden üçü doğudaki üç dalın altında, kadınlardan üçü ise batıdaki üç dalın altındaydı. Güneydeki iki dalın altında bir erkek gölgeleniyordu. Kuzeydeki tek dalın altında ise bir tek erkek vardı. Güneye bakan iki dal ile kuzeye dönen bir dalın birleştiği yerde bir kadın oturuyordu; fattan, yaman, canlar yakan bir kadındı... Tanrı Kara Han, insanları da yaratınca, gelsin ve bu noksansız dünyayı görsün diye Er Kişi’yi karanlıklar ülkesinden yanına çağırdı; ne de olsa ilk can yoldaşıydı, yalnızlığının ve can sıkıntısının ilk gidericisi idi (Sepetçioğlu, 1972: 32-33).

Romanda bundan sonra insanın zor ve sıkıntılı yaşamı başlamakta, insanların çoğalmasında ve Göktürklerin “Türeyiş” destanı ile devam etmektedir. Böylelikle, Türk halklarının tarihinden bahsedilmeye ve romandaki olaylar daha gerçekçi bir zeminde anlatılmaya başlanmaktadır. Romanda Hz. Adem ile Hz. Havva’yı anımsatan Doğanay ile Eje yaratıldıkları ağaçtan çok uzaklara gitmektedir. Yine romanda bir nevi Türklerin atası olarak anlatılan Ay Atam ve Ay-va Hatun insanların yaratıldığı ağaçtan uzaklara gitmeye karar verirler. Çünkü artık burada insanlar Tanrı’nın dediklerini yapmamakta ve günah işlemektedir. Buradan ayrılan Ay Atam ile Ay-va Hatun Altay’a gelip yerleşmektedir. Yazar, bu kısımda yeri gelmişken Türklerin ana vatanı olarak düşünülen *Altay* kelimesini de etimolojik açıdan izah etmektedir: Ay Atam ve eşinin vardıkları yer yemyeşil ve dağlık bir yerdir. Hatta ay bile bu dağların altındadır. *Altı ay* anlamında isim verilen bu yer daha sonra Altay [Altı ay= Altay] şekline dönüşür (Sepetçioğlu, 1972: 81). Kısaca yazarın bu ifadelerinden hareketle çalışmanın başında belirtilen *köken* ve *tesir* ilişkisine katkıda bulunduğu ve kurguladığı destanı birbiriyle ilişkilendirilmiş anlamlar ağıyla ördüğü belirtilebilir.

Sonuç

Folklor ile edebiyat münasebeti bilimsel açıdan araştırılması gereken önemli bir mevzudur. Buna dair çok sayıda araştırmalar yapılmış ve yapılmaya devam etmektedir. Bu manada genelde edebiyat kaynak olarak folklorla yönelse de zaman zaman bir edebî eser de halk arasında folklorik bir mahsule dönüşebilmektedir. Yani folklor, kurgu ürünleri olan edebiyata kaynaklık teşkil ederken, edebiyat da folklorla tesir edebilmektedir. Nitekim ilk etapta, folklor yeni oluşan edebiyatı etkilemekte ve toplumun tekâmülüyle beraber kişisel sanat eserleri değişerek gelişmektedir. Yazılı edebiyat

geliştikten sonra ise folklor, zaman ve şartlara göre az veya çok edebiyat üzerinde etkisini sürdürmektedir. Bu etki en aza inince edebiyat da folklorla tesir etmektedir. Folklorun edebiyat üzerindeki tesiriye asla kesilmez. Bu kapsamda gerek dünya edebiyatı gerekse Türk edebiyatına dikkat edildiğinde ortaya konulan edebî eserlerden pek çoğunun folklordan etkilendiği görülmektedir. Folklor ve edebiyat ilişkisi eski tarihlerden beri var olsa da 1789 yılında Fransız Devrimi'nden sonra başlayan milliyetçilik akımı neticesinde millî şuurun oluşması amacıyla kullanılmaya başlamıştır. Bu dönemden sonra toplumlar ulusa dayalı devletler kurmaya çalışmış, bunun için de yegâne kaynak olarak halkı görmüşlerdir.

Türkiye'de de ilk edebî eserlerin büyük ölçüde folklorik eserlerden yararlanarak ortaya çıktığı dikkat çekmektedir. Esas itibarıyla Anadolu'ya yerleşen Oğuz Türkleri genelde köklerinin Orta Asya'dan olduğunu hiçbir zaman unutmamış ve her fırsatta bunu dile getirmiştir. Başka toplumlarda, özellikle ulus devletlerin kurulduğu Avrupa'da olduğu gibi Türkiye'deki yazarlar da milliyetçilik akımına kapılmış ve bu yönde eserler ortaya koymuştur. Neticede halk kültürü kaynaklı ürünler kullanılmak suretiyle edebî eserler yazılmış, bu eserlerde etnik kökene vurgu yapılmıştır. İşte Mustafa Necati Sepetçioğlu Türkiye'de daha önce bu yönde adım atmış Ziya Gökalp, M. Emin Yurdakul gibi yazarların geleneğini sürdürerek halk anlatılarından yararlanmış ve Türk milliyetçiliğini ön plana çıkarmıştır. Romandan da görüldüğü üzere eser mitolojik anlatının temel unsuru üzerine konuşlanmıştır. Su, Tanrı-Erlik, Ak ene, insanoğlu, ağaç-yasak meyve motifleri pek çok mitolojik anlatı olarak işlev görürken Sepetçioğlu bunları eserinde Türk kültürüne özgü bir roman şeklinde kurgulamış ve romanın temel unsuru yapmıştır.

“Yaratılış ve Türeyiş/Türk Destanı” isimli romanda Türk milletinin kökenleri ele alınmış ve Türklerin esas çıkış yeri “Altay Bölgesi” olarak gösterilmiştir. Sepetçioğlu burada doğrudan kurgulama yaparak halk kültürü ürünlerinde bulunan anonim özelliği kurgusal anlatı çerçevesinde ele almıştır. Bu anlatı boşlukları özellikle anonim eserlerde anlatıcının kendi tasavvurlarını ortaya koyması açısından değerlendirecek olursak Sepetçioğlu'nun tasarım dünyasında *Yaratılış* mitini aslına uygun şekilde yeniden kurguladığı ve bu nedenle mitolojik anlatıya çağdaş bir anlam kazandırma çabası içinde olduğu görülecektir. Kısaca yazar, bu düşüncelerden hareketle başka milletlere ait *Şehnâme*, *Kalevala* gibi bir tek “Türk Destanı” oluşturmaya çalışmıştır. Eserini yazarken de Altayların *Yaratılış* miti onun hareket noktası olmuştur.

Kaynakça

- Aktulum, K. (2013). *Folklor ve Metinlerarasılık*, Konya: Çizgi Kitabevi.
- Alan, S. (2019). Mustafa Necati Sepetçioğlu, *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/sepetcioglu-mustafa-necati>, (Erişim Tarihi 02.03.2025).
- Argunşah, H. (2019). Sepetçioğlu, Mustafa Necati, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Ek-2, 495-496.
- Arvas, A. ve Arslan, A. S. (2018). Sözlü Gelenek Küllerinden Neşet Eden Bir Roman: Gün Olur Asra Bedel, *Suların Sırrını Ödünçleyen Adam Cengiz Aytmatov'a Armağan*, (s.15-33), Konya: Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları.
- Başgöz, İ. (2002). Giriş, *Sibiryadan Bir Masal Anası* içinde, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Bauman, R. (2008). Tür, Performans ve Metinlerarasılığın Üretimi (Işıl Altun, Çev.), *Milli Folklor*, 78, 114- 122.
- Bayraktar, S. (2002). *Cengiz Aytmatov'un eserlerinde halk edebiyatı ve folklor unsurları* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- Beşik, Y. (2011). *Geleneksel eğitimimiz açısından Cengiz Aytmatov'un eserlerindeki kıssalar (efsaneler) üzerine inceleme* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.
- Boratav, P. N. (1982). *Folklor ve Edebiyat 1*, İstanbul: Adam Yayıncılık.
- Boratav, P. N. (2000). *Halk Edebiyatı Dersleri*, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Cömert, S. (2024). *Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun edebî eserlerinin arketipsel eleştiri yöntemiyle tahlili* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- Çalık, E. 1993: *Mustafa Necati Sepetçioğlu: Hayatı, sanatı ve eserleri* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Çobanoğlu, Ö. (2019). *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Dundes, A. (2006). Mitte İkili Karşıtlık: Geçmişe Bakışta Propp/Lévi-Strauss Tartışması (Selcan Gürçayır, Çev.), *Milli Folklor*, 69, 110-117.
- İnan, A. (2000). *Tarihte ve Bugün Şamanizm*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Kalafat, Y. (1995). *Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri*. Ankara: AKM Yayınları.
- Kalkan, A. (2006). *Müslümanın Akaidi*. İstanbul: Rağbet Yayınları.

- Kara, K. ve Kabak, T. (2019). Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun Sabır Ağacı Roman Serisinde Kült ve Sembol Olarak Ağaç, *Teke Dergisi*, 8(2), 900-913.
- Köktürk, Ş. (2007). Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun Yaratılış ve Türeyiş Destanı'nda Yeniden Yazma ve Edebî Dönüştürüm (Metinlerarası İlişkiler), *Erdem Dergisi*, 49, 267-288.
- Oğuz, M. Ö. (2015). Araştırmaların Tarihi, *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı* içinde, Ankara: Grafiker Yayınları.
- Ögel, B. (1993). *Türk Mitolojisi-I*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Propp, V. (1998). *Folklor/Teori ve Tarih* (Necdet Hasgöl-Tolga Tanyel, Çev.), İstanbul: Avesta Yayınları.
- Sakaoğlu, S. ve Duymaz A. (2003). *İslamiyet Öncesi Türk Destanları*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Sepetçioğlu, M. N. (1972). *Yaratılış ve Türeyiş/Türk Destanı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Seyidoğlu, Bilge. (2011). *Mitoloji Üzerine Araştırmalar*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Şengül, A. (2007). Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun Romanlarında Bir Anlatım Unsuru Olarak Semboller, *Erdem Dergisi*, 49, 57-65.
- Taştan, Z. (2007). Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun Yayımlanmamış Bir Oyunu: Meragalı Abdülkadir, *Erdem Dergisi*, 49, 297-312.
- Tetik, B. (2017). M. Necati Sepetçioğlu'nun Çatı Romanının Roman Teorisi Bakımından İncelemesi, *Karadeniz*, 36, 67-88.
- Toprak, A. (2019). Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun Yaratılış ve Türeyiş Adlı Eserinin Fakelore Bakımından Değerlendirilmesi, *Studies of The Ottoman Domain*, 9(16), 21-32.
- Url-1: <https://www.youtube.com/watch?v=A8cZlhWXb9k>, (Erişim Tarihi 08.12.2024).
- Url-2: <https://www.turkedebiyati.org/mustafa-necati-sepetcioglu/>, (Erişim Tarihi 11.12.2024).
- Vardı, K. (2022). *Cengiz Aytmatov'un "Beyaz Gemi" romanındaki balk bilimi unsurlarının kültürü aktarmadaki işlevleri ve toplumsal cinsiyet rolleri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Hatay.
- Yalçın Çelik, S. D. (2007). Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun Tarihî Roman Anlayışı ve Türk Edebiyatında Tarihî Roman Geleneğindeki Yeri, *Erdem Dergisi*, 49, 35-47.

Zengin, N. (2000). *Gençlik edebiyatı ve eğitim değerleri açısından Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun dünkü Türkiye dizisindeki tarihî romanlarının incelenmesi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.